

значення, свідельствує Устав лікарський, прийнятий в 1905 г. В статті 47 йшла мова про «доставлення способів до наукового удосконалення лікарів», що перебували на службі за відомством Міністерства внутрішніх справ в губерніях і повітах. Згідно з Уставом за розпорядженням Управління головного лікарського інспектора міністерства щорічно відпускалися сумми на командировки громадянських лікарів в лікарні наказів громадського признання тих міст, де були університети, клініки університетів і Воєнно-медичної академії, а також на «визнання професорів, що будуть займатися з тими лікарями як в лікарнях С.-Петербургу, так і інших міст, де є університети». В окремих випадках передбачалися навіть командировки в зарубіжні клініки.

Міністерство внутрішніх справ стимулювало бажання лікарів, що перебували на державній службі, удосконалити кваліфікацію шляхом підвищення чина і пенсії.

Інтересно, що в до революційної Росії для середнього медичного персоналу також існувало підвищення кваліфікації. В повітових школах, що існували в складі великих лікарень, здійснювалася здача іспитів на отримання більш високого ступеня для повітових лікарів. Програми іспитів затверджувалися Медичним радой Міністерства внутрішніх справ.

ВПРОВАДЖЕННЯ МІКРОБІОЛОГІЇ В СИСТЕМУ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В КІНЦІ ХІХ СТ.

С.П. Руда

Формування практичних і теоретичних основ мікробіології збіглося з тим періодом, коли у вищих навчальних закладах колишньої Росії удосконалювалося викладання природознавства. Проте ця дисципліна, незважаючи на її загально визнану важливість, досить довго не посідала самостійного місця в навчальних планах. Спочатку її викладання, як відзначав В. Омелянський, потрапило до рук ботаніків: "Нині короткі відомості з бактеріології даються на природничих розрядах університетів як частина загального курсу ботаніки: відомості з морфології бактерій - в курсі спорових рослин, а з їх біохімізму - в курсі фізіології рослин... викладаються не спеціалістами-бактеріологами і в дуже скороченому вигляді, не супроводжувані практичними заняттями" [1, с. 69].

Першим із вітчизняних вчених почав викладати мікробіологію в курсі ботаніки Л. Ценковський (1822-1887), працюючи в стінах Новоросійського (1865-1871) та Харківського (1872-1887) університетів.

Йому і належить пріоритет у введенні до університетських програм практичних занять з мікроскопом. У Київському університеті певну увагу мікроорганізмам приділяв О. Баранецький (1843-1905) в своєму курсі фізіології рослин, який він викладав протягом 30 років (1873-1903). Його заступник на кафедрі фізіології рослин К.А. Пурієвич (1866-1916) надавав питанням мікробіології ще більшої уваги (1903-1915), вважаючи, що вона заслуговує на виділення в окрему дисципліну. В цьому самому університеті В. Лукомський (1840-1902) організував з 1875/1876 навчального року приват-доцентський курс мікології. У Ново-Олександрійському інституті сільського господарства і лісівництва мікробіологія спочатку входила до курсу ботаніки, а потім до фізіології рослин, які викладали Ф. Бердау (до 1886 р.) та В. Палладін (1886-1889) [2].

Встановлення бактеріального походження інфекційних хвороб людини та тварин сприяло впровадженню медичної та ветеринарної мікробіології у навчальні програми майбутніх лікарів і ветеринарів. З 1888 р. В. Крилов розпочав "Курс бактеріології з демонстрацією" на кафедрі патологічної анатомії Харківського університету [3]. В 1890-1895 рр. цей курс викладав В. Високович (1854-1912) [4]. У 90-х рр. на медичному факультеті Київського університету факультативний курс бактеріології викладали В. Підвисоцький (1857-1913) та О. Павловський (1857-1944). З 1891 р. приват-доцентський спецкурс бактеріологічної діагностики тут розпочав Ф. Яновський (1860-1928), який нещодавно захистив докторську дисертацію [5]. Епідеміологія як окрема дисципліна була започаткована в Київському університеті О. Корчак-Чепурківським (1857-1947), який у 1903 р. почав викладати на кафедрі гігієни курс епідеміології та медичної статистики [6].

На природничому факультеті викладання мікробіології вперше було введено в 1895 р. в Новоросійському університеті, коли приват-доцент кафедри ботаніки Я. Бардах (1857-1929) почав викладати курси загальної та спеціальної бактеріології. Лекції з мікробіології для студентів-природничиків Київського університету першим почав читати в 1908 р. К. Пурієвич у щойно відкритій лабораторії мікробіології природничого відділу фізико-математичного факультету. В 1912 р., склавши магістерський іспит і отримавши звання приват-доцента, цей курс і практикум за рекомендацією К. Пурієвича став викладати М. Холодний (1882-1953) [7].

Наступним етапом поширення мікробіологічних знань мала стати організація окремих кафедр мікробіології. Як вважав В. Омелянський, мікробіологія "повинна бути виділена у самостійну дисципліну в системі університетського викладання на медичних і фізико-математичних факультетах. Ця реформа давно назріла, і чим

швидше вона буде проведена в життя, тим краще для інтересів справи, оскільки без ґрунтовного ознайомлення з бактеріологією в наш час не може бути ні освіченого медика, ні освіченого натураліста" [8, с.182]. У 1895 р. В. Докучаєв подав до Міністерства народної освіти записку щодо необхідності організації кафедр мікробіології в університетах (зокрема Харківському), оскільки саме університет може дати своїм випускникам закінчену природничо-наукову освіту, підготувати з них спеціалістів з широким кругозором [9].

Проте певний час ці рекомендації вчених залишалися без уваги. Перша кафедра медичної бактеріології була організована в 1898 р. Д. Заболотним (1866-1929) при Жіночому медичному інституті в Петербурзі, і лише в ХХ столітті цей процес розпочався на теренах України.

ДЖЕРЕЛА

1. Омелянский В.Л. Об учреждении кафедр микробиологии на физико-математических факультетах университетов // Избр. тр. - М.: Изд-во АН СССР, 1953. - С.68-71.
2. Рудая С.П. Новоалександрийский институт сельского хозяйства и лесоводства // Развитие биологии на Украине. - К.: Наук. думка, в 3-х т. - Т.1.- 1984. - С.140-143.
3. Медицинский факультет Харьковского университета за первые 100 лет его существования (1805-1905). - Харьков, 1905.- 471 с.
4. Метелкин А.И. Преподавание микробиологии в высшей школе дореволюционной России. (Исторический очерк) //ЖМЭИ. - 1960. - № 4. - С.140-145.
5. Клейн Б.І. Київські мікробіологи сімдесятих і вісімдесятих років ХІХ століття // Мікробіол. журн. - 1955. - Т.17. - Вип.1-4. - С.62-65.
6. Історія Київського університету. - К.: Вид-во Київ. ун-ту, 1959. - 629 с.
7. Холодний М.Г. До історії мікробіології в Київському університеті //Розвиток науки в Київському університеті за сто років. - К.: Вид-во КДУ, 1935. - С.93-104.
8. Омелянский В.Л. Очерки по микробиологии // Избр. тр. - Т.2.- М.: Изд-во АН СССР, 1953. - С.180-224.
9. Докучаев В.В. К вопросу об открытии при императорских университетах кафедр почвоведения и учения о микроорганизмах //Записки Ново-Александрйского ин-та сельск. хоз-ва и лесоводства. - 1895. - Т.9. - Вып. 2. - С.217-254.